

És Kardos Lászlóra jellemző módon úgy van bevezetve ez a mondat, hogy „Mégis, akik úgy érzik, hogy...”, s befejezve ekképp: „... azok ebben a fejezetben több megkísértő, a sejtést majdhogynem támogató mozzanatra lelnek”.

Hadd ne részletezzem, kiünknek miként volt s lehet tanára Kardos László. E sorok írójának is, némely módon, az volt, s gondos — sejtésekkel, belső témátámogatásokkal együttes —, el nem hagyható művelet, hogy az maradjon. Ez a mi dolgunk már, ő a magáét megtette, s ennek része az itt bármi ilyes elfogultság nélkül, de nem is szakszerű tagolás szempontjaival tárgyalt gyűjteménykötet. Majd Kardos László monográfusának földadata lehet, a tanulmányok átfogóbbjába a kritikák ugyanily hitelű mély-, de sosem gyorsfűrásait tudományos-szemléletűen beillesztgetni. Az átfedések gazdag rendszere jöhet létre így, s azt hiszem, ismétlődések nem fognak fárasztani bennünket akkor sem. A tanulságok feldolgozása e nem lényegtelen téren, mondani, javallani sem kell külön, most kezdődik, kezdődhet.

TANDORI DEZSŐ

STAUD GÉZA
(1906 – 1988)

Az irodalomtudomány és a színháztörténet jelentős alakja távozott közülünk. Széles körű munkássága több mint fél évszázadot ölelt át, 1931-ben megjelent doktori disszertációjától kezdve addig a nagyszabású forrástanulmányig, amely a Magyar Tudományos Akadémiának a XVIII. századdal foglalkozó munkálatai keretében a magyarországi jezsuita iskolai színjátékok feltárását kezdte meg. A közlés befejezése már nem adatott meg a számára.

Az Eötvös Kollégium magyar–francia művészettörténetszakos tagjának első publikált művét olvasva — *Az orientalizmus a magyar romantikában* —, feltűnhetett széles körű anyagismerete, filológiai szenvedélye. A felfedezés öröme világította át az adatokban gazdag anyagot és az a felismerés, hogy a magyar irodalom a keleti világ motívumainak bő felhasználásával is a „nemzetivé válás nagy gondolatát” szolgálta.

Talán az ismeretlen iránti kíváncsiság, talán más benső vonzalmak indíthatták arra, hogy ennek a tanulmánynak a megírásával párhuzamosan, 1929-ben beiratkozzék Hevesi Sándornak, a Nemzeti Színház

igazgatójának kétéves rendezői tanfolyamára és ott is diplomát szerezzen. Biztos, hogy tudományos életének nagy fordulata a dráma- és színháztörténet felé ennek a két évnek az ihletésére következett be. Megélhetését 1931 és 1944 között tanári munkája biztosította, előbb a budapesti Zrinyi Miklós gimnáziumban, majd a Madách Imre gimnáziumban. Ekkor Vajthó László magyar irodalmi ritkaságokat újra kézbe adó sorozatában, a magyar színészet megindulásának 150-ik évfordulójára VIII. osztályos növendékei közreműködésével Fáy András színészeti tanulmányait közölte. Már ekkor elkötelezte magát a baloldali eszméknek: munkatársa lett a Népszavának, a Magyar Szemlének, a Hont Ferenc-szerkesztette Színpad című folyóiratnak. Hogy alaposabban megismerje és megismertesse sajátos szakterületét, 1938-ban elkészítette az első Magyar Színészeti Bibliográfiát.

Nem a véletlen műve volt tehát, hogy 1941 tavaszán Pünkössti Andor Madách Színházának dramaturgja lett. Baloldalisága és szakmai tudása egyaránt hozzájárult a színház eszmei és gyakorlati sikereihez. Javaslatára indult el a Madách Könyvtár-sorozat, amelyben az ő fordításában jelent meg először magyar nyelven K. Sz. Sztanyiszlav-szkij önéletrajza (1941). Ebbe a sorozatba szánta volna Racine-monográfiáját is, amelynek megjelenését azonban a történelem tragikus fordulata megakadályozta. Staud Géza ugyanis a Magyar Szemlében éles támadást indított a fasiszta Színművészeti Kamara ellen, ezért 1942-ben fegyelmit indítottak ellene és megfosztották állásától. Ezekben az években írta azokat a tanulmányait, amelyekben választott diszciplínája fontos problémáira kereste a feleletet. Ebbe a sorba tartozott a *Színháztudományi alapkérdések*, a *Dramaturgia és lélektan*, a *Műfaj dramaturgiája*, *Aristoteles dramaturgiája* (1940–1942). Majd ezeket gyűjtötte össze, immár a felszabadulás után, a Népszava kiadásában megjelent *Dramaturgiai vázlatok* című kötetben.

A színházi közélet mozgalmas évei következtek. 1945 és 1948 között Staud Géza a Magyar Színészek Szabad Szakszervezetének főtítkári teendőit végezte. A „fordulat éve” azonban előre nem látható törést okozott pályáján: szinte egyszerre zárták ki a Szakszervezeti Tanácsból, az egyesülésre készülő Szociáldemokrata Pártból és az Újságíró Szövetségből. Politikai, tudományos és publicisztikai tevékenysége lehetetlenné vált. Kilenc esztendőig a Berzsenyi-gimnázium tanáráként biológiát kellett tanítania.

Az újrakezdést az tette lehetővé, hogy 1957-ben bekapcsolódhatott az akkor alapított Színháztudományi Intézet munkájába. Először bibliográfiai tevékenységét újította föl: ide vonatkozó munkái közül *A magyar színháztörténet forrásai és módszertana* volt a legjelentősebb. Egyre rendszeresebben kutatta a német–osztrák–magyar drámairo-

dalmi és színházművészeti kapcsolatokat: Ferdinand Raymund, a meiningeniek, Max Reinhardt és a Burgtheater vonatkozó anyagait. Ezek a tanulmányok, majd az *Adelstheater in Ungarn* (1977) német nyelven is megjelentek; utóbbi az Österreichische Akademie der Wissenschaften kiadásában – elismerést biztosítva számára a nemzetközi tudományos életben, vezető szerepet különböző szakmai világszervezetekben. Különösen értékesnek bizonyult az Archivum Historicum Societatis Iesu, Vol. XLVI-ban publikált tanulmány a soproni jezsuita színház unikum-értékű díszletterveiről (1977). Ezek a munkák már azt bizonyították, hogy érdeklődése egyre inkább a XVIII. század felé fordult. Ilyen irányú kutatásaiból született akadémiai doktori értekezése, *Az iskolai színjátékok Magyarországon*, is.

Lehetetlen egy rövid megemlékezés keretében átfogni egy gazdag életmű teljességét, például sokoldalú szakszerkesztői és ismeretterjesztő tevékenységét. Mégis meg kell fogalmaznunk azt a gondolkodásmódot, szemléletet, amely munkásságát vezérelte. Nyilván Hevesi Sándor hatására alakult ki az az alapvető elvi állásfoglalása, amely *a színházművészet szintetikus jellegének* felismeréséből született, s már az Arisztotelész-tanulmányban részletes kifejtést nyert. Staud Géza ettől a tételtől sohasem tért el, ebben mindvégig „arisztotelianus” maradt. Ezért érdekelte a dráma világa mellett a színpadi tér, a díszlet dramaturgiája, a színész jelentősége. Így válhatott társszerzőjévé Keresztury Dezsővel és Fülöp Zoltánnal a *Magyar opera- és balettszcenika* (1976) című úttörő összefoglalásnak, s lehetett élete utolsó éveiben az Operaház emlékgyűjteményének lelkes őrzője és kutatója, külföldi kiállítások rendezője.

Szorgalom és szenvedély tüzeiben élte le tudományos eredményekben gazdag életét. Művei hiányt pótoltak és maradandó értékeket őriznek. Tanítványai és pályatársai sokat köszönhetnek neki és hálával őrzik meg emlékét.

SZÉKELY GYÖRGY